

## GELECEĞİN GÜVENLİK ORTAMININ ŞEKİLLENMESİNDE HİBRİT SAVAŞ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih DEDEMEN \*

### ÖZ

Uluslararası ilişkileri anlamak ve anlamlandırmakta güvenlik hep başat rol oynamıştır. Bunun yanında güvenliğin tam olarak ne anlama geldiği hala üzerinde derin tartışmalar olan bir konudur. Antik çağdan günümüze kadar güvenlik konsepti dinamik bir bağlamda, içinde bulunduğu çağın gerçekliklerine göre konumlanarak anlam kazanmış, yaşanan değişikliklerle birlikte kavram da dönüşüme uğramıştır. Klasik savaş ve çatışma kavramları yerini çok aktörlü, çok boyutlu, evrensel, esnek yapılara bırakmıştır. Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinde yaşanan süratli değişimlerle birlikte bilişim ve siber alan da kullanılmaya başlanmış bu durum ise devlet dışı aktörlere daha önce hiç olmadığı kadar asimetrik avantajlar sağlamaya başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm uluslararası ilişkiler disiplininde devletlerin ve de sisteme katılan devlet dışı aktörlerin duruma uygun pozisyon almalarını gerektirmiştir. Günümüzde güvenliği sağlayabilmek konvansiyonel tekniklere siber alan ve bilişim teknolojilerindeki enstrümanları da ekleyerek hibrit savaş modelini kullanabilmekle mümkün olacaktır. Güvenliği yeniçağda anlayıp anlamlandıramayan aktörler sistemde varlıklarına yönelik ciddi risk ve tehditlere maruz kalacak; kendilerini bu dönüşüme adapte eden aktörler ise maruz kaldıkları tehditleri minimuma indirmeyi başarabileceklerdir.

**Anahtar Kelimeler:** Güvenlik, Geleneksel Savaş, Modern Savaş, Hibrit Savaş.

## EVALUATION OF THE MODEL OF HYBRIT WAR IN SHAPING THE FUTURE SECURITY ENVIRONMENT

### ABSTRACT

Understanding and the making sense of the international relations, security had always played a dominant role. Besides, what is the exact meaning of security is a matter about which deep debates is still on. From Ancient times to today the concept of security in a dynamic context had meaning and positioned according to the realities of era in which it has in, and the concept also transformed with the changes which have occurred in the world. Classical concept of war and conflict had been replaced with the multi-actor, multi-dimensional, universal, and flexible concept. With the globalization and the rapid changes in information technologies, information and cyber space have begun to provide asymmetric advantages to non-state actors as never before. This change and transformation in the international system required for the states and non-state actors which had involved in, to take position according to appropriate situation. Today being able to provide security is going to be possible by the use of hybrid war model by adding the tools of information technologies and cyber space into conventional techniques. The actors who cannot understand and make sense of security in the new era will expose to existential threats; the actors who can adopt these changes can manage to minimize these existential threats.

**Key Words:** Security, Conventional War, Modern War, Hybrid War.

---

\* J.Bnb., KHO Doktora Öğrencisi, Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu, Güvenlik Hizmetleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı Öğretim Görevlisi, fdedemen@gmail.com.

## GİRİŞ

Öncelikle şunu belirtmekte fayda vardır ki, çalışmada kullanılan “**modern çağ**” kavramı ile Aydınlanma döneminin ortaya çıkarttığı “modernite” veya “modernizm” gibi bilgiye yönelik ontolojik ve epistemolojik paradigma değişimleri kastedilmemektedir. Burada kastedilen “**modernlik**” özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşmenin etkisiyle ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler ve sonucunda yaşanan değişim ile oluşan yeni düzendir. Çünkü modern çağda savaşın tanımından aktörlerine, hedeflerinden taktik ve stratejilere kadar birçok alanda köklü değişimler yaşanmıştır.

Güvenlik en yalın anlamıyla kazanılmış değerlere yönelik düşük zarar ihtimali (Baldwin, 1997: 13) olarak tanımlanabilecektir. Birey, ulus, uluslararası sistem ve küresel ölçekte kazanılmış değerler farklılık arz etmektedir. Bunun yanında dinamik bir kavram olan güvenliğin tarihten bugüne yaşadığı değişimin sonucunda; “**Kimin güvenliği?**”, “**Ne kadar güvenlik?**” gibi soruların cevapları da değişime maruz kalmıştır. Söz gelimi 18. yüzyılda kimin güvenliği sorusunun cevabında referans objesi devlet iken; günümüzdeki yapıda verilecek cevap bireyden, küresel ölçeğe, askerî yapılardan, biyosfere kadar çeşitlilik arz etmektedir. Bu kapsamda verilecek cevapların çeşitlenmesi, mücadele stratejilerinin de çeşitlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Soğuk Savaş döneminin en önemli güvenlik enstrümanlarından olan NATO’da Soğuk Savaş Sonrası dönemde savunma stratejilerini güncelleyerek modern çağın tehditleri ile mücadele elastikiyetine ulaşma gayreti içerisine girmiştir. Bunun yanında İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Birleşmiş Milletler yapısı da devletlerin egemen eşitliğiyle uyumlu stratejiler geliştirerek günümüzde küresel ölçekte barış ve güvenliği sağlama işlevini yerine getirmeye çalışmaktadır.

1990'lerden sonra uluslararası sistemde yaşanan köklü değişimler ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler modern dönemde yeni tehditlerin ortaya çıkmasına, mevcut tehditlerin ise şeklen değişime uğramasına sebep olmuştur. Uluslararası sisteme **devlet dışı aktörler ve askerî olmayan tehditlerin** de dâhil olmasıyla günümüzün güvenlik ortamı çok boyutlu bir hâl almış, buna paralel olarak mücadele yöntemlerinin de güncellenme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu çalışmada güvenliği tüm boyutlarıyla ele almaktan ziyade askerî tehditlerin gösterdiği değişim ile bu tehditlere yönelik oluşturulan yeni stratejik mücadele konseptleri üzerinde durulacaktır. Temel önermesi ise güvenlik ortamının değişimiyle ortaya çıkan tehditlere konvansiyonel araçlarla karşı koymanın mümkün olmadığıdır. Bu bağlamda konvansiyonel enstrümanlara ilave bilgi harekâtı, bilgi tabanlı (cyber) faaliyetler, gayrinizamî harekât, kitle imha silahları gibi geleneksel dışı yöntemlerin kullanılması gerekliliği önem kazanmıştır. Ayrıca devletlerin savunma konseptlerini konvansiyonel ve modern tehditlerle mücadeleye yönelik, **hibrit** nitelendirilebilecek bir yapıda yenileme ihtiyacının her geçen gün arttığıdır.

## **1. GELENEKSEL GÜVENLİK ANLAYIŞI VE YAŞANAN DEĞİŞİM**

Geleneksel güvenlik anlayışı temelinde modern ulus-devlet sisteminin başlangıcı sayılabilecek 1648 Westfalya Barışı yatmaktadır. Westfalya düzeninde devlet güvenliği; “devletleri oluşturan sınırların, egemenliğin, toprak bütünlüğünün güvence altına alınması ve bu maksatla askerî-politik kapasite ve gücün en üst düzeyde tutulması” olarak tanımlanabilecektir (Bislev, 2004: 282). Geleneksel anlayışta devlet ve güvenlik kavramları birbirinden ayıramayacak kadar iç içe geçmiştir (Bilgin, 2002: 102). Geleneksel yaklaşımın iki temel ekolü realistler ve idealistlerdir. İdealizm; 18. yüzyıl Aydınlanma felsefesi, 19. yüzyıl liberalizmi, Wilson idealizminin bileşkesinden oluşmakta ve bu bağlamda onları temsil etmektedir (Koçer,

2007: 92). E.H.Carr ve Hans Morgenthau gibi realist akım yazarlarının ve öncesinde idealistlerin fikri temellerini oluşturduğu geleneksel anlayış; “savaş”, “güç” ve “barış” anahtar kelimeleri ile soğuk savaş sonrası döneme kadar güvenlik ortamının anlaşılmasında kilit rol üstlenmiştir. Geleneksel yaklaşımın en önemli temsilcisi realizmin temel varsayımları şunlardır;

- Uluslararası ilişkilerde temel birim ulus devletlerdir,
- Uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Bu çatışmacı ve mücadeleciler ortamda devletler hayatta kalabilmek için kendi kendilerini koruyabilecek güce ulaşmalıdır,
- Devletler yekpare bir bütündürler,
- İç politika ve dış politika birbirinden bağımsız düşünülebilir,
- Devletler rasyonel karar alıcılar tarafından yönetilmektedirler,
- Uluslararası ilişkilerde en temel kavram “güç”tür (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1997: 58).

Geleneksel güvenlik anlayışının öncüleri dünyayı gördükleri gibi yorumlamayı hedeflemekte, pozitivist eksende geleceği tahmin etmeye odaklanmakta, genel geçer kanunlar yapılandırmayı arzu etmekte, geçmişin şiddet eğilimli anlayışının gelecekte de devam edeceğini varsaymaktadırlar. Bunun yanında geleceğin güvenlik ortamı ile başa çıkmanın geçmişten çıkarılan derslerle mümkün olacağını düşünmekte, gücü maksimize etmenin güvenliği de maksimize edeceğini değerlendirmektedirler (Baylis, 2008: 73). Dolayısıyla klasik manada güvenlik; **devlet aktörü ve güç odağında** şekillenen, anlaması ve anlamlandırılması günümüze kıyasla çok daha kolay olan bir olgu olarak göze çarpmaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte bu dönemin güvenlik algısını oluşturan mevcut konsept ve kalıplar da dönüşüme uğramış, **küreselleşme ve yaşanan teknolojik gelişmelerle** birlikte geleneksel anlayışın güvenlik tanımlamasında kullanılan anahtar kelimeler değişime uğramıştır. İki kutuplu yapının geleneksel güç dengesi ve istikrarı, yerini artan milliyetçilik hareketleri ve etnik çatışmaların yarattığı istikrarsızlığa bırakmıştır. Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan güvenlik çalışmaları devlet merkezinden; birey ve toplum merkezli, daha çok askerî olmayan eksene doğru kayma yaşamıştır. Dolayısıyla,

*“Çevre güvenliği, grupların güvenliği, bilişim güvenliği, doğal felaketler ve kazalarla mücadele, salgın hastalıklar vb. yeni güvenlik alanları tamamen olmasa dahi genel itibarıyla askerî olmayan konulardır ve bu nedenle askerî güvenlik odaklı geleneksel güvenlik anlayışından oldukça farklı yaklaşımlara gereksinim duymaktadırlar. Askerî stratejiler ve araçlar güvenliğin korunması adına temel başvuru kaynakları olsalar da tüm tehditleri bertaraf edecek yeterliliğe sahip değildir”* (Karabulut, 2009: 3).

Yani günümüzde göç, açlık, doğal afetler, salgın hastalıklar sonucu yaşanan ölümler gibi tehditlerle geleneksel askerî yöntem ve stratejilerle başa çıkmak mümkün olmamaktadır. Mesele felsefi açıdan irdelenecek olursa, bahsedilen değişim ve dönüşüm sonucunda geçmişin “**verili**” birçok olgusu tartışılmaya başlanmış, uluslararası ilişkilerin maddi değil, sosyal ve özneler arası bir süreç olduğunu savunan alternatif yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda özellikle 1990’ların başından itibaren pozitivistlerle post-pozitivistler arasında epistemolojik bölünme ve konum farklılıkları oluşmuştur (Booth, 1996). Sosyal inşacı anlayışa göre güç politikaları devletlerin güvenlik politikalarını ve davranış kalıplarını etkiler ancak devletlerarası davranışların tamamını anlamlandırmakta yetersizdir. Devletler aynı zamanda işbirliği ve sınırlamalar gibi fikirlerle de ilgilenmektedirler (Bozdağlıoğlu, 2007: 149-150).

Buraya kadar geleneksel güvenliğin özellikle Soğuk Savaş ve küreselleşme sonrası yaşadığı teorik ve pratik değişim anlatılmaya çalışılmıştır. Bu değişimi anlayabilmek günümüz ve geleceğin güvenlik ortamını anlamlandırabilmek ve uygun mücadele stratejileri geliştirebilme açısından önem arz etmektedir. Çünkü asıl güvensizlik kaynağını güvenlik kavramının tam olarak ne manaya geldiğini anlayamamak ve yeni duruma göre pozisyon alamamak oluşturmaktadır. Bu sebeple değişimin nelere yol açtığını analiz edebilmek geleceği şekillendirebilme açısından oldukça önemlidir.

## 2. GELENEKSEL SAVAŞ ANLAYIŞI VE YAŞANAN DEĞİŞİM

Tarihsel olgulardan bahsedilirken değinilecek en önemli vakaların başında savaş gelmektedir. Devletler arası ilişkinin en şiddetli hâli olarak değerlendirilen savaş, tarih boyunca hayatın her alanında meydana gelen değişimlerden doğal olarak etkilenmiştir. Savaşlar tarihi insanlık tarihiyle yaşıttır ve uluslararası sistemde yer alan aktörler arasında savaş ve çatışma içerikli çift yönlü ilişki her zaman var olmuştur. Akademik bir disiplin olarak uluslararası ilişkilerin fikri temellerine yönelik ilk temel kaynaklardan birisini “Paleponnes Savaşları” oluşturmaktadır. Savaşı ayrıntılı olarak inceleyen Napolyon’a karşı savaşmış Prusyalı General Carl Von Clausewitz’e göre **savaş genişletilmiş bir düellodur** (1999: 43) ve hiçbir sınırlama olmaksızın güç kullanılabilir. Milattan Önce 5. yüzyılda savaşı ayrıntılı olarak inceleyen ise Çinli bilge komutan Sun Tzu (2004) olmuştur.

Analiz düzeylerine ve inceleme alanlarına göre bugüne kadar savaşın çok çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Devlet seviyesinde inceleme yapan Clausewitz’e göre savaş **“düşmanlarımıza isteklerimizi şiddet kullanarak zorla kabul ettirme eylemi”dir** (1999: 10-35). Uluslararası hukukçu ve diplomatlar Grotius’un tanımını kabul ederler. Grotius’a göre ise savaş **“güç kullanarak savaşımlar arasındaki durum”** olarak tanımlanmıştır (1967: 17).

Savaşın çeşitleri irdelendiğinde ise zorluklar meydana gelmektedir. Faruk Sönmezoğlu savaşı yoğunluk derecesine göre **sınırlı (limited)**, ve **topyekün (all out)** olarak; coğrafi kriterlere göre **yerel (local)** ve **genel (total)** olarak sınıflandırmıştır. Örnek olarak 18. yüzyıla kadar Avrupa'daki savaşların yerel nitelikli, sınırlı savaşlar; sonrasında ise Dünya Savaşlarının genel ve topyekün olduğunu belirtmiştir (Sönmezoğlu, 1995: 341-344).

Geleneksel güvenlik bağlamında savaşın parametreleri değerlendirildiğinde ise asıl aktör devletlere göre en önemli tehdit ve tehlike kaynağını, diğer devletlerinin orduları oluşturmaktadır. Dolayısıyla dönemin güvenlik ortamını **güç ve çıkar** gibi anahtar kelimeler şekillendirmektedir. Devletler güçlerini (ordu) maksimize ederek uluslararası sistemde güvenlik arayışına girmekte ve bir devletin gücünü maksimize etmesi diğer devlet için tehdit oluşturmakta böylece sistem **güvenlik ikilemi** (Jervis, 1978: 167-174) kısır döngüsüne girmektedir. Basit anlatımla beş adet tankı olan bir devlet için on adet tankı olan bir devlet çıkar ve konumuna göre tehdit oluşturmakta, tank sayısını on beşe çıkaran bu devlet ise on tankı olan devlet için yeni tehdit kaynağı hâline gelmektedir. Geleneksel anlayışta barış ancak iki savaş arası dönemi tanımlamakta ve hayati çıkarlar uğruna savaş kaçınılmayacak bir geçekliği ifade etmektedir.

Tarihten günümüze savaş kavramı belirli dönemlerde önemli değişikliklere uğramıştır. Örneğin Orta Çağ döneminde hakim paradigma savaş olsa da çatışmalar nispeten kısa sürerdi. Bunun temel nedeni ise harp araç ve gereçlerinin oldukça ilkel olmasıydı. Haritanın olmayışı, ayrıca coğrafi ve topoğrafik bilgi yetersizliklerinden dolayı devletlerin savaşamadıkları; hatta bunun için randevulaştıkları bile olurdu (Yalçınkaya, 2008: 155). Barutun keşfi ve II.Mehmet tarafından İstanbul'un fethi sırasında topların kullanılması yeni bir çağı başlatırken savaş kavramı da önemli bir dönüşüm yaşamış, Orta Çağ'ın feodal kaleleri yıkılabilir hâle gelmiştir (Oman, 2002: 61). Savaş tekniklerindeki bu değişim güvenlik

ortamının da Yeni Çağ ile birlikte yeniden şekillenmesini sağlamıştır. Orta Çağın **hücum taktikleri yerini uzaktan atılabilen silahlara** bırakarak devletlerin güvenliklerini sağlamada modern tekniklere uyum sağlama gereksinimini zorunlu kılmıştır. Bir başka deyişle Orta Çağ'da hücum taktiklerini içeren savaş stratejilerini bilmek ve uygulamak bunların yanında sağlam kalelere sahip olmak devletlerin güvenliğini sağlarken; Yeni Çağ ile birlikte güvenlik ancak modern savaş araç ve gereçlerine sahip olarak sağlanabilecek bir olgu hâlini almıştır. Çünkü barutun keşfi ile birlikte kullanılan toplar, bu sağlam kale surlarını yıkabilecek ve kullanan tarafa üstünlük sağlayacak hâle gelmiştir.

Savaş kavramının yaşadığı bir diğer önemli değişim ise Prusya Kralının Frederick olduğu tarih ile Napolyo'nun Fransa yönetiminden inmesi arasında (1740-1815) geçen sürede yeni savaş usullerinin geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu yeni anlayışta kuşatma muharebelerinin yerini hareketli muharebeler almıştır. Fransız İhtilali ile birlikte **devletlerin yönetimi krallardan ulusa geçmiş**, sonucunda ise 1792 yılından itibaren sınırlı savaş, yerini sınırsız savaşa bırakmaya başlamıştır. Orduların hedefi hanedanlar, dinler, yönetici tabaka iken yeni hedef hasım uluslar olmaya başlamıştır (Yalçınkaya, 2008: 169-170). Napolyon savaşları sonrası 1814 yılında imzalanan Viyana Kongresi sonrası Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yarısına kadar olan dönemde savaşanlar ile sivillerin yaptığı işler birbirinden ayrılmaktayken; devam eden süreçte savaş, toplumlar arası bir mücadele şekline dönüşmüş, sınırlı olmaktan çıkmıştır (Holsti, 1992: 158-164).

Konu güvenlik bağlamında değerlendirildiğinde; askerî güvenlik kapsamı genişlemeye başlamış, tehdit sadece ordular iken tüm bir ulus anlayışına dönüşmüştür. Yani güvenlik ortamını şekillendirmek Orta Çağ dönemi sonrası, öncesine göre daha da zorlaşmaya başlamıştır. Modern savaş

---



konseptinin eski döneme nazaran en karakteristik özelliği mekanikleşmesidir. Uzun menzilli saldırı gücü (tüfek, top, gazlar), motorlu taşımacılık (demiryolu, kamyonlar, savaş gemileri, tanklar, hava gemileri) ve ağır koruma sağlayan zırhlıların (tank ve savaş gemileri) kullanılmaya başlanması ile savaş sanayi birinci önceliğe ulaşmıştır (Wright, 1983: 70).

Savaş kavramının yaşadığı en büyük değişimlerden birisi de şüphesiz **Kitle İmha Silahlarının icadıyla** olmuştur. Bireylere yönelen basit çalışma prensipli silahlardan, kitleleri imha etmeyi amaçlayan ileri teknoloji ürünü ve yüksek maliyetli silahlara doğru kısa zamanda uzun sayılabilecek bir yol kat edilmiş ve günümüz itibariyle de geri dönülemez bir noktaya gelinmiştir.

Çalışmanın önceki bölümünde de belirtildiği gibi, geleneksel güvenlik yaklaşımının en belirgin özelliği sistemde güç ve caydırıcılık gayretlerinin hâkim olmasıdır. Tarih boyunca dünya egemenliğine ya da en azından liderliğine yönelen devletler, bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için güçlerini sürekli şekilde arttırma ve diğerleri üzerinde caydırıcı hâle getirme çabasında bulunmuşlardır. Bunu da çağın gereksinimlerine ve gerçekliklerine göre stratejiler geliştirerek başarmaya çalışmışlardır. Silahlanma bu stratejilerden başlıcasıdır. Ancak an itibariyle gelinen noktada, silahlanmanın aşırı boyutlarda gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda kastedilen silah kavramı, nükleer, biyolojik ve kimyasal olanları içermektedir. Günümüzde devletlerin modern çağda güvenliklerini sağlamak için edindikleri nükleer silahlar ironik olarak tüm insanlık için güvensizlik kaynağı oluşturmaya devam etmektedir.

Savaş kavramının yaşadığı keskin dönüşümlerden bir başkası ise; **Soğuk Savaş sonrası** olmuştur. Bu süreçte savaş konseptinde gözlenen en belirgin özellik **karmaşılaşması ve yıkıcılığının artmış olmasıdır.**

Karmaşıklıkta kasıt daha geniş hedef kitleleri içermesidir. Diğer bir eğilim ise savaşlarda yaşanan muharebelerde görülen artıştır. Zaman içinde yüzyıl başına düşen savaş sayısı azalırken, savaşlardaki muharebe sayısı artmıştır (Wright, 1983: 56-57). Bunun yanında Soğuk Savaş sonrası Balkanlardan, Kafkaslara dünyanın birçok bölgesinde etnisite temelli çatışma ve iç savaşların artması sonucu yeni devletlerin ortaya çıkması da karmaşıklığın ve yıkıcılığın en açık göstergesidir.

Tablo-1: Yüzyıllar Boyunca Savaşın Değişimi (Yalçınkaya, 2008: 191)

	XVI Yüzyıl	XVII Yüzyıl	XVIII Yüzyıl	XIX Yüzyıl	XX Yüzyıl <sup>115</sup>
Savaş <sup>116</sup> Miktarı	63	64	38	89	30
Muharebe <sup>117</sup> Miktarı	87	239	781	651	1000'den fazla
Muharebe Miktarı / Savaş Miktarı	1-2	4	20	7	30'dan fazla
Savaşların Ortalama Süresi (yıl olarak)	2,9	2,7	2,7	1,4	4
Savaşta Geçen Zamanın Yüzdesi	65	65	38	28	18
Ortalama Devlet / Savaş Oranı	2,4	2,6	3,7	3,2	4,8
Her Muharebede Her tarafta bulunan Ortalama Birlik Miktarı	18,000	22,000	22,000	35,000	100,000 (1940'a kadar)
Avrupa Dışındaki Muharebelerin Yüzdesi	0	0	2	13	25 (1964'e kadar)
Muharebelerde Ölenlerin Yüzdesi	-	25	15	10	6
Çatışma esnasında ölenlerin Yüzdesi	1,5	3,7	3,3	1,5	8,8
Savaş Yoğunluğu(Şiddet İndeksi)	180	500	370	120	3,080

Yukarıda yüzyıllar boyunca savaşın değişimini gösteren Tablo-1 analiz edildiğinde genel olarak orduların mevcutlarının İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönem içerisinde arttığı, **savaşların sürelerinin daha da azaldığı** göze çarpmaktadır. Bunun aksine; **savaşlara katılan devletlerin sayısının, çatışma esnasında ölenlerin yüzdesinin ve şiddet yoğunluğunun arttığı** söylenebilir (Yalçınkaya, 2008: 189-191). Son

yıllarda savaşların çehresini değiştirmesi, savaşın unsurların devlet olma sıklığının azalması ve muharebe alanının değişmesi gibi sebepler ile günümüzde savaş kelimesi yerine silahlı çatışma ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Yalçınkaya, 2008: 29). Özellikle bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte harp alanı bambaşka bir şekle bürünmüş, siber alan daha aktif kullanılmaya başlanmıştır.

Son tahlilde savaş kavramının tarih içinde yaşadığı değişim güvenlik kavramındaki değişimi de tetiklemiş, yeni savaş stratejilerine göre devletler güvenlik stratejilerini güncelleme gayretine girmişlerdir. Söz gelimi bir dönemin güven ve güvenlik sembolü büyük **kaleler barut ve uzun menzilli silahların icadıyla önemini yitirmiştir**. Güvenliğin önemli bileşenlerinden olan caydırıcılık açısından ise modern dönemde Kitle İmha Silahları'nın icadı tüm dünya için tehdit oluşturur hale gelmiştir. Küreselleşme sonrası ortaya çıkan "**modern çağda**" bilgi, sermaye, insan dolaşımında sınır aşan hızlanma, ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte savaş bambaşka bir yapıya bürünmüş, bu durumun doğrudan etkisiyle güvenlik ortamı daha fazla bilinmeyenlere maruz kalmış ve güvenlik stratejilerinde köklü değişimler yaşanmıştır.

### **3. MODERN ÇAĞDA SAVAŞ KONSEPTİ VE GÜVENLİK**

Günümüzde Orta Doğu'dan Kafkaslara, Afrika'dan Balkan coğrafyasına kadar yaşanan çatışmalar savaşın tanımına ilişkin yapılan tanımlamaların ve kavramsallaştırmaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği gerçeğini doğrulamaktadır. Literatürde Mary Kaldor (2007) ve Herfried Münkler (2010) gibi pek çok yazar tarafından benimsenen "yeni savaşlar" tabiri eserlerinde ayrıntılı olarak ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca açık olarak "yeni savaş" kavramını kullanmamasına rağmen Martin Van Creveld "Savaşın Dönüşümü" isimli eserinde geçmişten günümüze savaşın

yaşadığı dönüşüm ile gelecekteki durumuna ilişkin derin analizler yaparak yeni savaflara yönelik rehber niteliğinde bir eseri literatüre kazandırmıştır (Creveld, 1991).

Bundan iki bin yıl kadar önce Çinli askerî stratejist Sun Tzu dolaylı savaşın düşmanı yenmenin en etkili yolu olduğunu anlatarak **savaşmaktan daha önemlisinin düşmanı savaşmadan yenmek** olduğunu belirtmiştir (2004: 9). Böylelikle daha uygun yer ve zamanda mevcut kuvvetler kullanılarak savunma bütünlüğü sağlanmış olacaktır. Günümüzde Kitle İmha Silahlarının yaygınlaşmasıyla büyük güçler arasında doğrudan savaş ihtimali gittikçe azalmaktadır. Yani teknolojinin gelişmesiyle birlikte konvansiyonel harp silah araç ve gereçlerinin yıkıcılığının da artması devletlerin geleneksel manada savaş girişimlerinden uzak durmalarına sebep olmuştur. Bu durumda uluslararası sistemdeki tüm aktörler için dolaylı savaş yöntemlerine başvurmak hem daha az maliyetli hem de daha az risklidir.

#### **a. Günümüzde Güvenlik Ortamının Yeni Parametreleri**

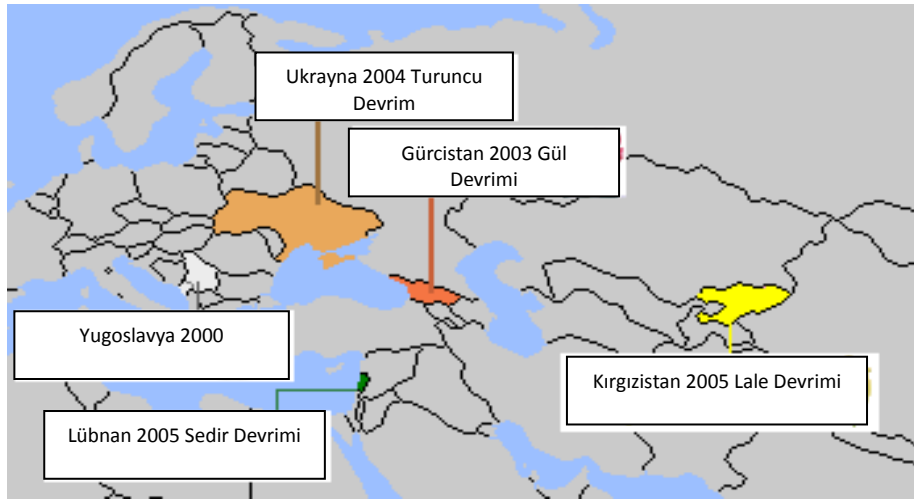
Dost ve düşmanın oldukça açık, tehditlerin somut ve görünebilir, mücadele stratejilerinin belirgin olduğu geleneksel güvenlik ortamı, Soğuk Savaş sonrası ve küreselleşmenin de etkisiyle yerini **hasmın belirsiz, tehditlerin ise tahmin edilemez ve öngörülemez olduğu oldukça karmaşık** bir güvenlik ortamına bırakmıştır. Güvenlik kavramı paradigma değişimine uğrayarak üzerinde çok tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Ayrıca kimin güvenliği? sorusunun açık ve net “devlet” olan cevabı uluslararası sisteme dahil olan devlet altı ve devlet üstü yeni aktörlerle birlikte çeşitlenmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışının ordu, cephe, silah, muharebe alanı kavramları olağanüstü değişim ve dönüşüme maruz kalmış, mücadele alanı adeta tüm dünya haline gelmiştir. Hatta ulus devlet

---

olgusu bile sıkça tartışılmaya başlanılmıştır. Bahsedilen durum güvenliği; kaynağı, zamanı ve şekli önceden tahmin edilmesi güç, hatta neredeyse imkânsız, asimetrik tehditlere açık ve çok boyutlu bir alan haline getirmiştir. Yeni güvenlik anlayışı ile birlikte; **uluslararası terörizm, organize suç örgütleri, siber terör, saldırma amacı güden devletler, konvansiyonel ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması** gibi riskler, ulusal fiziki varlığa yönelmiş tehditler arasına girmiştir (Erdoğan, 2013: 1).

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, devletlerin davranış kalıplarını anlamlandırabilmek, savaş ve barış gibi olguları açıklayabilmek için tarihin her döneminde güvenlik kavramına sıkça başvurulmuştur (Collins Dictionary, 2015). Küreselleşme süreciyle yaşanan ve hızla yayılan **politik, ekonomik, dini, kültürel, ideolojik ve bilişim** ile ilgili sorunlar uluslararası güvenlik ortamını belirsiz, çok boyutlu ve karmaşık bir hâle getirmiş, yaşanan akıl almaz hızlı değişim sonrasında tarihten günümüze güvenliğin dayandırıldığı temel parametreler her alanda sarsılmaya başlamıştır. Dolayısıyla uluslararası sistemde tehdit ve tehlike kavramlarının yaşadığı değişim; devletlerin, güvenliğin tek öznesi olduğu gerçekliğini yapı bozumuna uğratmış, **geleneksel askerî tehdit tanımlaması artık çağın gerçeklerini analiz etmede yetersiz kalmıştır** (McDonald, 2008: 68). Bahsedilen nicel ve nitel değişimler ise güvenlik sorunlarıyla başa çıkmada salt konvansiyonel metotları kullanmanın ne denli eksik kaldığını gün yüzüne çıkartmıştır fakat bu durum geleneksel metotların bir kenara bırakılarak sadece modern tehditlere odaklanma gerekliliği manasına da gelmemelidir. Çağımızın tehditleri ile başa çıkabilmek için her iki konseptte de uyumlu yöntemler birbirine entegre edilerek modern stratejiler üretilmelidir.

Yeni güvenlik ortamıyla ilgili verilebilecek en iyi örneklerden birisi şüphesiz Renkli Devrimlerdir. Renkli Devrim tabiri, 2000'lerin başında eski Sovyet ülkelerinde ve Balkanlarda, daha sonra kapsamı genişletilerek başta Orta Doğu'da gerçekleşen toplumsal hareket olmak üzere pek çok devrimi tanımlamak için kullanılmıştır. Renkli devrimlerin başlama ve yayılmasının temel sebebi belirli politik hedeflere ulaşabilmek için demografik açıdan seçili özellikleri yansıtan bir bölgede veya tüm toplumda bilgi paylaşımı vasıtasıyla örgütlenmeyi sağlamaktır. Hükümetlerin devrilmesi gerekliliğine dair spesifik mesajın toplumda yayılmasına dair yürütülen **propaganda faaliyetleri** bu süreçte önem taşımaktadır (Korybko, 2015: 33).



**Şekil-1: Renkli Devrimler**

Renkli devrimler günümüzde savaş, çatışma ve bunların yanında tehdit ve tehlike kavramlarının geldiği boyutun önemli bir göstergesidir. Açık bir düşmanın, muharebe sahasının, geleneksel harp araç ve gereçlerinin neredeyse hiç birisinin yer almadığı devrimlerde hedefe ulaşmak oldukça fazla değişkeni yönetebilmekle mümkündür. Clausewitz'in (1999: 33)

savaşı: “**politikanın başka araçlarla devamı**” olarak tanımlaması göz önünde bulundurulacak olursa renkli devrimler günümüz savaş konseptinin aldığı şekli daha iyi anlayabilmemiz için somut bir göstergedir. Bu kapsamda renkli devrimler geleneksel harp, silah, araç, gereç ve alanlarının kullanılmadığı, daha çok bilgi alanındaki faaliyetlerle halkın algılarını politik hedefler doğrultusunda manipüle etmeye odaklanmış ve bu alanı daha iyi kullanana daha fazla avantaj sağlamıştır.

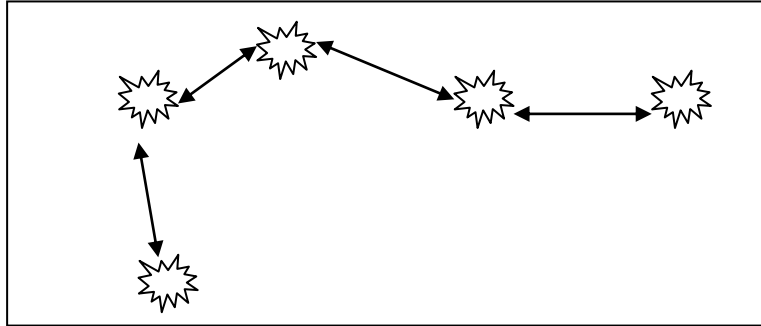
### **b. Sosyal Ağ savaşı**

1998 yılında Koramiral Arthur Cebrowski ve John Garstka “Ağ Merkezli Savaş: Orijini ve Geleceği” isimli makalelerini yayımlamış (Cebrowski, Koramiral Arthur, ve John Garstka, 1998), makalelerinde savaşın daha çok iletişim teknolojilerinin kullanım stratejileri gibi teknolojik yönü ile ilgilenmişlerdir. Ayrıca bir think-tank kuruluşu olan RAND şirketi araştırmacılarından John Arquilla ve David Ronfelt 1996 yılında yayınladıkları “Ağ Savaşı Vukuu” adlı kitapta **lidersiz, devlet dışı aktörlerden oluşan bir ağ yapısının** (internet gibi) bilgi devrimindeki avantajı ele geçireceği ve kuruluşlara yönelik amorf, düşük yoğunluklu sürdürülecek yeni tip bir toplumsal çatışmanın yükselmekte olduğunu ortaya atmışlardır (Arquilla ve Ronfelt, 1996).

Ağ savaşlarının ortaya çıkışı geleneksel savaş konseptinin günümüz gelişmelerine göre yeniden düşünülmesi gerekliliğini ima etmektedir. Geleneksel savaşın yığınak, manevra gibi taktikleri günümüzün **doğrusal olmayan, toplumsal ve askerî bileşenli çatışmaları içeren** yeni yaklaşımları ile başa çıkma konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bir örnek verilecek olursa geleneksel savaş; alan hâkimiyetinin önemli olduğu, birimlerin işlevsel olarak ayrıldığı ve hamlelerin mat oluncaya kadar sırayla geliştirildiği “**satranç oyununa**” benzetilebilecektir.

Ağ savaşı ise; cephenin olmadığı, savunma ve saldırının bulanıklaştığı, istihkâm ve askerî yığınağın hedefte içsel bir etki sağladığı, başı kesilecek bir Kralın ve “mat” şeklinde bir zaferin olmadığı daha çok alanda kontrol sağlamayı gerektiren “go” oyununa benzetilebilecektir. Dolayısıyla ağ savaşları yeni analitik bir paradigma gerektirmektedir (Arquilla ve Ronfeldt, 1996). Ağ savaşı tabirinin kullanılma sebebi esasen günümüz tehdit kaynağı devlet dışı aktörlerin modern çağın teknolojik gelişmelerine uyum sağlayarak ağ yapılı organizasyonlar hâlini almalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle **terör örgütleri son dönemde ağ tabanlı örgüt yapısını benimsemektedirler.**

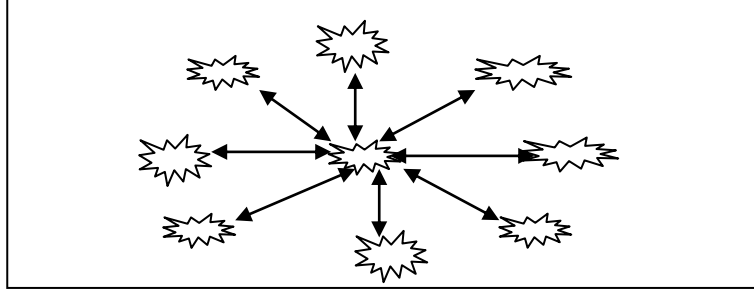
Yeni tür ağ tabanlı örgütlenmeler temelde üç biçimde şekillenmektedir. Bunlar; Zincir, Yıldız (Tekerlek Göbeği) ve Çok Bağlı Ağ yapılarıdır. Bu ağ tabanlı örgütlenme biçimleri kısaca şunlardır (Arquilla ve Ronfeldt, 2001: 7-8);



**Şekil -2 :** Zincir Ağ Yapısı (Arquilla ve Ronfeldt, 2001: 8)

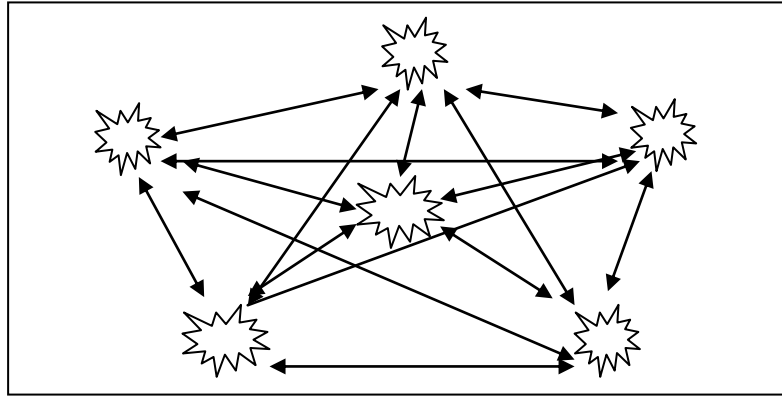
Şekil-2'deki zincir ağ yapısında bir kaçakçılık güzergâhındaki gibi insanlar, mallar ve bilgi birbirinden ayrı temas noktaları boyunca bir **çizgi üzerinde hareket etmektedir.** Bu örgütlenmede iletilen bir mesajın bir uçtan diğer bir uca ara noktalar üzerinden geçmesi gerekmektedir.





**Şekil -3:** Yıldız Ağ Yapısı (Arquilla ve Ronfeldt, 2001: 8)

Şekil-3'deki yıldız ağ yapılanmaları bir kartel yapılanması veya bir şirkete bağlı bayiliklerde görülen yapıya benzemektedir. Bu örgütlenme biçiminde her aktör veya grup **merkezdeki bir noktaya bağlanmaktadır**. Bu organizasyon yapısında örgüt içi iletişim ve koordinasyon, merkezde bulunan noktadan geçerek diğer noktalara iletilmekte şekil itibari ile tekerlek göbeğini andırmaktadır.



**Şekil -4:** Çok Bağlı Ağ Yapısı (Arquilla ve Ronfeldt, 2001 : 8)

Şekil-4'deki çok bağlı ağ yapısında bulunan **herkes birbirisiyle ve diğer herkesle bir bağlantıya sahiptir**. Her bağlantı noktası bir bireyi, bir grubu, organizasyonu veya bunların bir bölümünü nitelediği gibi bir devleti de temsil edebilir.

Ağ yapılarının kullanım alanlarına verilebilecek en iyi örnek şüphesiz terörist örgütlerdir. Ağ savaşlarında terörist gruplar veya daha genel bir ifadeyle devlet dışı aktörler bilgi çağı ile uyumlu şebeke tipi örgüt yapılarını, doktrin, strateji ve teknolojileri kullanmaktadırlar. Bu yeni çatışma biçiminde küçük ve dağınık yapıdaki gruplar, eylemlerini oluşturdukları ağ yapısı üzerinden planlayıp icra etmektedirler. Bu yapı, savaşın sahip olmadığı özellikleri içeren bir çatışma ve suç şeklidir (Arguilla ve Ronfeldt, 2005: 15). Benzer şekilde Siber Savaş ise; internet ortamında hasmın bilgilerine ulaşabilme, stratejik noktaları çökertme şeklinde gerçekleşen savaştır. Gerek Siber Savaş ve Ağ savaşı geleneksel olarak tanımlandığı şekliyle bilinen türdeki savaş konseptinin tamamıyla dışındadır. Daha çok bilgi odaklı olan her iki savaşta da kimin neyi, ne zaman, nerede ve niçin bildiği ve bir toplum ya da bir ordunun, kendisi ve düşmanları ile ilgili bilgisine bağlı olarak ne kadar güvende olduğunu öğrenme üzerine odaklanmıştır. Siber alandaki tüm silahlar Ağ savaşında, **propaganda faaliyetleri ve veri tabanlarına, bilgi sistemlerine müdahalede bulunma** amaçları için kullanılabilir.

Ağ savaşı uygulamalarına verilebilecek en etkili örnek ABD'ye yapılan 11 Eylül 2001 saldırılarıdır. El Kaide terör örgütü esnek, karmaşık ağ tabanlı yapısı sayesinde bilgi teknolojilerini de etkin kullanarak militanlarını eğitmiş, bu ağ ve siber alan üzerinden haberleşme ağını kurmuş, farklı uyruktaki yabancı teröristleri eylem için bir araya getirerek operasyonu gerçekleştirmiştir. Global gelişmeler ağ savaşlarının uzunca bir süre uluslararası sistemde kullanılmaya devam edeceğini ve önemli bir güvenlik tehdidi olacağını göstermektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sürdükçe ağ savaşının daha da sıklıkla ve daha farklı yöntemlerle uygulanması beklenebilir. Ağ savaşları sayesinde terör örgütleri devletler ile aralarındaki güç farkını ortadan kaldırarak kapasitelerinin üzerinde asimetrik etki

yaratabilmektedirler. Ayrıca aynı ideolojiyi benimseyen örgütler bu ağ yapılar vasıtasıyla tıpkı **Frençayzing (Franchising)** sistemde olduğu gibi marka hakkını kullanarak eylem yapmaktadırlar. Örneğin Somali'deki El Şebap ile Nijerya'daki Boko Haram terör örgütleri Afganistan'da yeşeren El Kaide terör örgütü ile reel düzlemde hiçbir birliktelikleri olmamasına rağmen aynı ideolojik paydada buluşarak ağ yapı ve sanal koordinasyonların sayesinde ortak faaliyet yürütebilmektedirler.

Görüldüğü gibi günümüzde ağ merkezli savaş kavramı sosyal yapıya uyarlandığında önceki bölümde bahsedilen Renkli Devrimler ile 2010 yılında başlayan ve günümüzde de süren Arap Baharı olarak adlandırılan, Arap dünyasında yaşanan halk hareketleri ile de doğrudan alakalıdır.

Bu kapsamdaki değişimi daha iyi anlamlandırabilmek için ilk kez ABD tarafından geliştirilerek kullanılan “örtülü faaliyetler” kavramından da kısaca bahsetmekte fayda vardır. Bu faaliyetler, “düşman devlet veya grupların etkilenmesi veya yabancı devlet veya grupların desteklenmesi amacıyla devlet tarafından icra edilen, ancak planlama ve operasyon safhalarında devletin sorumluluğunun tespit edilemeyeceği, faaliyetin açığa çıkması durumunda makul bir şekilde inkâr edilebileceği ve sorumluluk yüklenilemeyeceği faaliyetlerdir (U.S. Department of State [web], 2005).” Atay bu faaliyetleri: propaganda, politik faaliyetler, paramiliter faaliyetler, istihbarat desteği ve hükümet darbesi olmak üzere beş kategoride toplamıştır (1995: 6). Shackley'in tabiri ile ise örtülü faaliyetler “üçüncü seçenek” olup “toplumu etkilemek ve olaylara yön vermek için siyasal, ekonomik veya askerî faktörlerin kullanılması yoluyla başvuru, ancak faaliyeti yapanların açık bir şekilde kimliğinin belirlenemeyeceği ikna yollarıdır (1981: 10).”

Sonuç olarak savaş kavramı geleneksel anlayıştan günümüze kadar bir takım uyarıların etkisiyle bambaşka bir şekle bürünmüştür. Bu yeni şeklin iyi analiz edilerek doğru stratejilerin geliştirilmesi **çok yönlü, çok boyutlu belirsiz ortamda** tehdit ve tehlikelerin minimuma indirilerek güvenliğin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Yeni güvenlik paradigması görmezden gelinerek veya yanlış tahlil edilerek uygulanacak yanlış güvenlik stratejileri hem ulusal hem de uluslararası sistemde devletlerin varlıklarını sürdürmelerini zorlaştıracaktır.

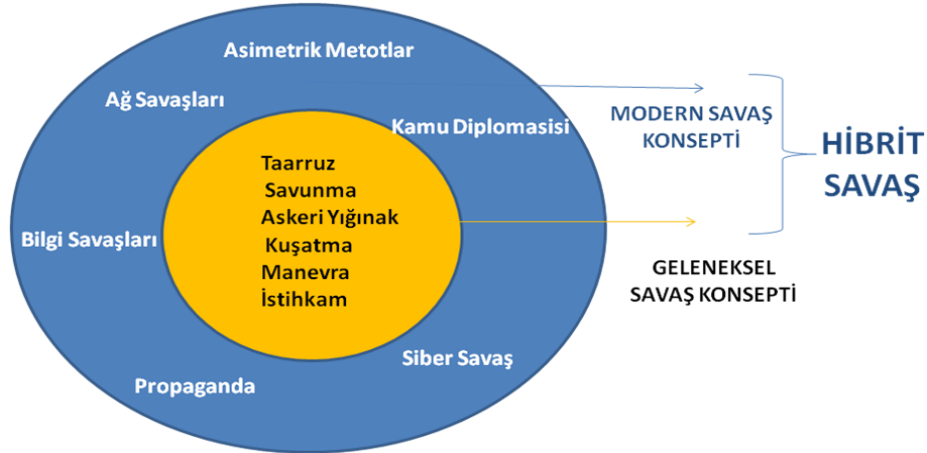
#### **4. HİBRİT SAVAŞ KONSEPTİ VE ÖRNEK UYGULAMA**

##### **a. Hibrit Savaşın Doğası**

Önceki bölümlerde tarihten günümüze savaş kavramının çağa bağlı yaşadığı değişimler açıklanmaya çalışılmıştır. Burada bir hususu belirtmekte fayda vardır. Savaş kavramının yaşadığı dönüşüm mücadele stratejilerinin dönüşümünü de tetiklemiştir. Ancak yeni savaş ve güvenlik stratejileri yeni bir aşamadan ziyade **kümülatif bir sürece vurgu** yapmaktadır. Bir başka deyişle modern çağın tehditlerine karşı oluşturulacak güvenlik stratejilerinin sadece modern tehditlerle mücadeleye yönelik değil; konvansiyonel ve modern tehditlerle mücadele yöntemlerini de içeren bir karışım olma zorunluluğu vardır. Bu aşamada ise **hibrit model** önem kazanmaktadır.

Hibrit modelin anlatımına geçmeden önce askerî bir teorisyen olan Emekli Deniz Albay Dr.Thomas X.Hammes'in "**Taş ve Sapan: 21. Yüzyılda Savaş Üzerine**" adlı kitabında ortaya attığı modern savaşın nesiller ekseninde analizine göz atmakta fayda vardır. Bahsedilen analiz gelişen askerî teknolojinin savaş kurgusuna stratejik taktik ve sosyal açıdan etkileri ile ilgilidir. Hammes'a göre **birinci nesil savaşlar** ulus devletler odaklı, hat ve kol taktiklerinin kullanıldığı, tüfek ve makineli tüfeklerin

icadıyla avantajlar sağlamış özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda hâkim olan savaşlardır. Dolayısıyla bu süreci Westfalya Antlaşması (1648) ile başlatmak yanlış olmayacaktır. **İkinci nesil savaşlar** 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar hâkim olan görerek ve görmeyerek (topçu) atışların kullanıldığı savaşlardır. **Üçüncü nesil savaşlar** ise düşman kuvvetlerini yenmek için sürat, manevra ve hava kuvvetlerine ilave olarak askerî ve sivil kuvvetlerin kullanıldığı düşman derinliklerine saldırı konseptini içermektedir. Bu savaş türü 20. yüzyıl süresince hâkim olmuştur. Son olarak **dördüncü nesil savaşlar** 20. yüzyılın ortalarından itibaren teknolojik gelişmelerin çatışmalara bağlandığı, askerî taktiklere ilave devlet ve devlet dışı aktörlerin de kullanıldığı savaşlardan meydana gelmektedir. Bu nesilde askerî/politik hedeflere ulaşabilmek için konvansiyonel teknikler, gerilla savaşı, ayaklanmalar, halk savaşı gibi taktiklerle dengelenerek konsorsiyum şeklinde uygulanmaktadır. Ayrıca bu nesilde aktörler stratejik iletişim yöntemlerini de aktif olarak kullanmaktadırlar (Huber, 2002: 1-317).



**Şekil-5 : Hibrit Savaş**

Hibrit savaş kavramı son dönemde literatüre giren yeni ve popüler bir kavram gibi görünse de esasen fikri temellerini bu ve benzeri entelektüel birikimlerden alan melez bir yapıya vurgu yapmaktadır.

Hibrit; önceki bölümlerde tanımlanan geleneksel savaş konsepti ile düzensiz, politik ve bilgi alanındaki yeni formda savaşların **kombinasyonundan** oluşmaktadır (Cable, 2015: 2). ABD Ulusal Savunma Üniversitesi öğretim üyelerinden Frank Hoffman'a (2009: 34) göre hibrit tehdit: "herhangi bir düşmanın politik hedeflerini gerçekleştirmek için konvansiyonel silahlarla; düzensiz taktikler, terörizm ve suça yönelik hareketleri muharebe alanında eş zamanlı olarak kullanmasıdır". Esasen hibrit terimi ABD ulusal düzeyde planlama belgelerinde kara ve deniz kuvvetlerinin aynı anda kullanımına vurgu yapan ve bu maksatla kullanılan bir terimdir. Rusya'nın 2010 Askerî Doktrininde modern savaş: "askerî ve askerî olmayan karakterdeki güç ve kaynakların entegre kullanımının yanında politik hedeflere ulaşabilmek için öncelikle askerî güç kullanmaksızın bilgi savaşı önlemlerini uygulamak, sonrasında ise dünya toplumundan askerî güç kullanımına kadar olumlu bir karşılık şekillendirme girişimi" şeklinde tanımlanmaktadır (The Military Doctrine of the Russian Federation, 2010). Aynı doktrin 2014 yorumuna ise "düzensiz silahlı kuvvet unsurlarının ve özel askerî şirketlerin askerî operasyonlara katılımı ve operasyonlarda dolaylı ve asimetrik metotların kullanımı" ibaresi ilave edilmiştir (Cable, 2015: 3).

Hibrit yapının günümüzde hakim konsept haline gelmesinin temel sebebi küreselleşme ile birlikte teknolojidaki akıl almaz gelişim, ulus ötesi şiddet ve aşırılık faaliyetlerinde yaşanan artış sonucunda çağımızın güvenlik ortamının kompleks ve karmaşık bir yapıya bürünmesidir. Bahsedilen yapıda devletler hem hasım devletler, hem de uluslararası

---

sisteme dâhil olan yeni aktörlerle başa çıkabilmek için yeni stratejiler üretmek zorundadırlar. Başka bir deyişle hibrit savaş; geleceğin muharebe ortamında hibrit tehditler ve hibrit aktörlerle mücadelede en fonksiyonel strateji olacaktır.

Hibrit yaklaşım belirli bir çevrede tamamen geleneksel yöntemleri kullanan hasım üzerinde asimetrik avantaj sağlamaya odaklanmaktadır. Bu avantaj sadece askerî kuvvet kullanımı konusunda değil, daha bütüncül bir anlayışla ulusal gücün **diplomatik, enformasyonel, askerî, ekonomik, istihbari ve hukuki tüm bileşenlerini** üzerinde toplamaktadır. Bu durumda, avantaj sağlayan aktör aynı zamanda sürat, derinlik ve yoğunluk açısından da belirgin bir fark yaratacaktır (McCulloh ve Johnson, 2013: 1). Hibrit tehditlerle mücadele Silahlı Kuvvetler gibi yapılarda oldukça zordur. Çünkü bu tür kurumsal yapılar çoğunlukla simetrik tipte düşman faaliyetlerine odaklanmıştır.

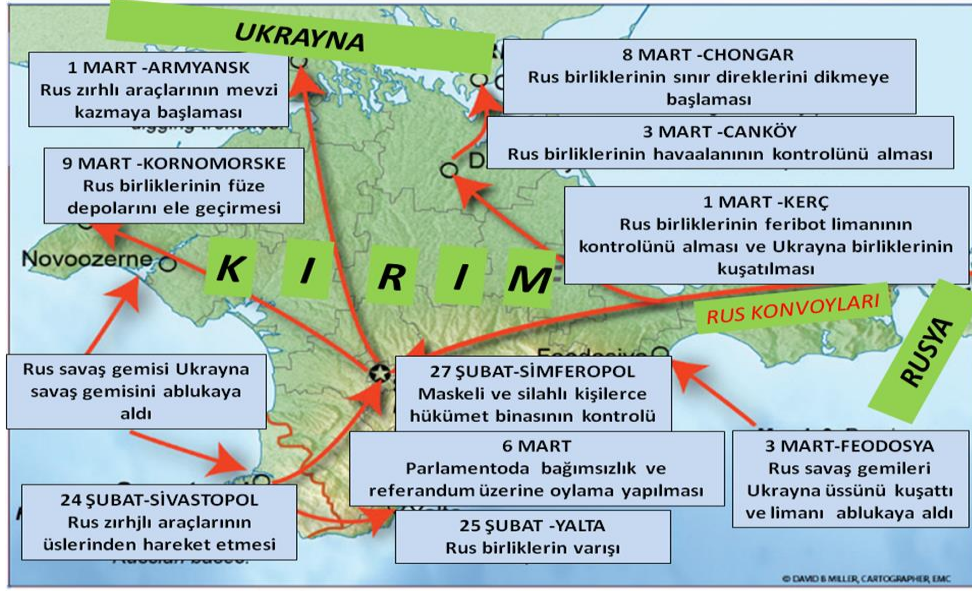
Hibrit tabiri yeni de olsa konseptin kullanımı antik çağa kadar uzanmaktadır. Örneğin M.S. 66 yılında Antik Roma'da kriminal haydutları, düzenli ordu ve düzensiz savaşçıları da kapsayan; muharebe savaşlarından, yol kenarı pusularına, Yahudi isyanında kuşatma motorlarına kadar tüm alanlarda hibrit model kullanılmıştır. 1806 yılındaki Yarımada Savaşında İspanyol gerillalar ile İngiliz ve Portekizlilerin düzenli ordularından oluşan kuvvetler Napolyon'un orduları üzerinde belirgin derecede etki yaratmışlardır. İkinci Dünya Savaşı esnasında doğu cephesindeki Sovyet Ordusu gayri meşru şekilde donatılmış düzensiz kuvvetleri geleneksel askerî kuvvetleri ile entegre ve senkronize ederek 1941'den 1945 yılına kadar çoklu hibrit bir etki yaratmıştır. Vietnam Savaşı esnasında Vietnam Halk Ordusu (Kuzey Vietnam Düzenli Ordusu) iki ayrı dünya gücü olan Fransa ve ABD'ye karşı uzun çatışmaları sürdürebilmek

için operasyonlarını düzensiz yapıdaki Viet Konglular ile senkronize etmiştir. Devlet dışı bir aktör olan Lübnan Hizbullah'ı 2006 yılında İsrail ile savaş esnasında Orta Doğudaki asıl konvansiyonel askerî güç olan İsrail Savunma Güçlerine karşı konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaş tekniklerini birleştirerek uygulamıştır (McCulloh ve Johnson, 2013: 3). Örnekler incelendiğinde görülmektedir ki geçmişten günümüze birey, toplum ve devletler hasımları üzerinde asimetric etkiler yaratabilmek için özellikle son yıllarda kullanım alanı oldukça yaygınlaşan ve dünyanın birçok bölgesinde politik hedeflere ulaşabilmek için araçsallaştırılan “terörizm olgusu” savaş kavramında yapısal değişikliklere yol açmıştır. Düşmanın hiçbir yerde görünmediği ama her yerde olduğu algısının oluşumuna sebep olan bu süreç devletler tarafından güvenlik stratejileri üretiminin git gide zorlaştırmaktadır. Günümüz teknolojik gelişmeleri ile birlikte geleceğin güvenlik ortamının nasıl şekilleneceğine; ayrıca hibrit modelin ne tür alanlarda ve nasıl kullanılacağına dair öngörülerde bulunulabilmesi açısından önem arz etmektedir.

#### **b. Rusya'nın Ukrayna Operasyonlarının Hibrit Perspektiften Değerlendirilmesi**

2014 yılının Şubat ayından itibaren Rusya Ukrayna'da iki farklı aşamalı operasyon yürütmüştür. Bunlardan ilki Kırım'ın işgal ve ilhakı; diğeri ise Doğu Ukrayna'nın Donbas endüstriyel bölgesinin istilasını sonuçlandırmıştır. Kırım işgali; **dezenformasyon gibi yöntemler ile geleneksel metotları ve elektronik savaş gibi sürpriz bileşenleri** ihtiva eden gizli askerî operasyonlardan oluşmaktadır.





Şekil-6: Ukrayna Operasyon Süreci (Cable, 2015: 3)

İlhak, yarım adanın hava kuvvetleri, deniz piyadeleri ve motorize tugay tarafından geleneksel askerî operasyonlar kullanılarak işgal edilmesi ile sona ermiştir. Bu operasyon Rusya'nın Sivastopol deniz üsündeki ve Ukrayna'daki askerlerinin desteği ile kolaylaştırılması açısından farklı bir türdedir. Kırım, diğer Rus azınlıklarıyla kıyaslanmayacak kadar Rus medyasının etkisi altındadır. Bu sebeple Kırım politikası Ukrayna politikasına göre de farklılık arz etmektedir. Son dönemde Profesör John Laughlin ve Gerard Toal'ın halka yönelik yaptıkları araştırmada, Kırım'daki etnik Rus ve Ukraynalıların %84'ünün ilhaki desteklediği ve ayrılarak Rusya'ya bağlanmak isteyenlerin oranının medya yoluyla (en etkinleri Batıda'da yayın yapan Russian Today TV yayını, Sputnik International, Voice of Russia Radyo yayını) icra edilen "Rusların Ukrayna'da ikinci sınıf vatandaş olacağına" dair algı yönetimi faaliyetleri ile arttırıldığını tespit etmişlerdir (Johnsons, 2015).

Rusya'nın yayın organlarını propaganda, psikolojik operasyonlar ve ilhakı desteklemek için geniş bilgilendirme kampanyaları yürütmek maksadıyla kullanması Batı ve Ukrayna üzerinde şaşırtıcı bir etki yaratmıştır. Kırım'ın bağımsızlığından sonra Ukrayna Kremlisi'nin hedeflerine ulaşmak için medya yoluyla kamuoyuna verilecek mesajlarını düzenlediği dil programlama faaliyetlerine asla dokunamamıştır. Moskova medya yayınları yoluyla Kırım'da halk arasında alarm psikolojisi ile korku ve panik havası yaratırken; aynı yayınlar Ukrayna'nın diğer bölgelerindeki atmosferi nispeten daha düşük düzeyde tutmuştur. Yapılan geçmiş araştırmalar göstermektedir ki; Ukrayna'nın doğu bölgeleri bu yayınlara rağmen Rus ayrılıkçı hareketlerini desteklememiş ve tüm bu medya kampanyaları Maidan'da Rusça konuşan Ukraynalı topluluklar üzerinde olumlu etki yaratamamıştır. Bu durumu iyi analiz eden Rusya bahsedilen sebeple askerî müdahalesini doğrudan Donbass üzerine yöneltmiştir (Cable, 2015: 3-7). Görüldüğü gibi Rusya'nın Ukrayna Operasyonu aslında gelecekte savaşların nasıl uygulanacağına dair önemli bir göstergedir. Rusya bu operasyonda öncelikle medya yoluyla algı yönetimi yaparak hedef kitleyi politik hedefleri doğrultusunda şekillendirmiş; sonrasındaki duruma göre ise geleneksel kuvvetlerini gerektiği yer ve zamanda kullanarak hızlı ve kesin sonuç almayı başarmıştır.

## **5. SONUÇ**

Güvenlik ve savaş tarihten günümüze yolu sürekli kesişen iki kavramı olmuştur. Kavramın birinde yaşanan değişim diğerini de etkilemiştir. Geleneksel güvenlik ortamı tehditlerin belli, mücadele yöntemlerinin de çoğunlukla açık olduğu bir ortamdı ve bu ortamdaki tehditlerle mücadele genellikle ulus devletlerin orduları vasıtasıyla yürütülmekteydi. Savaş konsepti tarihsel süreçte bazı kırılma noktaları yaşayarak değişime uğramıştır. Ancak özellikle Soğuk Savaştan sonra uluslararası sistemde

yaşanan köklü değişimler, dinsel ve etnik temelde ayrışmalar, savaşlarda nefret ve şiddetin yaygınlaşması, suçların ulus aşırı nitelik kazanması, devlet dışı aktörlerin de mücadele sahasına girmesi, savaşın doğasının değiştiği konusunda tartışmaları tetiklemiştir. Hatta bu dönemde ulus devlet olgusu bile tartışılır hâle gelmiştir. Savaşın doğası konusunda başyapıt niteliğinde bir esere sahip olan Clausewitz bile eleştirilerden nasibini almakta, modern savaşın yorumlanması konusunda Clausewitz'in fikirlerinin artık geçerliliğini kaybettiği iddiaları ortaya atılmaktadır.

Bunun yanında çağdaş güvenlik alanı geleneksel ortamdan çok daha karmaşık ve belirsizdir. Önceden algısal çerçevemizin dışında olan siber alan, tehditler, terörizm, enformasyon ve ağ yapıları artık günümüz uluslararası sisteminde asimetrik etki yaratabilmektedirler. Ancak bu, Clausewitz'in kavramsal çerçevesinin geçerliliğini yitirdiği manasına gelmemektedir. Dolayısıyla modern güvenlik ortamının tehditleri ile başa çıkabilmek geleneksel ve çağdaş yöntemlerin karışımını içeren “melez” yapıda savunma stratejileri geliştirmekle mümkün olacaktır. Yani kullanım itibarı ile yeni bir kavram olmasa da hibrit modelin, son dönemde geleneksel formda savaş gerçekliğinin ortadan kalkmış olduğuna dair yapılan tartışmalara cevaben, oluşturulması gereken entegre bir yapı, bir konsorsiyum niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir.

Gelecekle ilgili tedirginlikler ve çıkarılara yönelik meydana gelebilecek yıldırıcı zorluklarla mücadele ancak mevcut yapıların daha iyi yorumlanması ile mümkün olacaktır. Bu yorumlama sürecinde en önemli yardım tarihi tecrübe birikimlerinden alınacak derslerle mümkündür. Özellikle vurgulamak gerekir ki; modern tehditlere yönelik geleneksel mücadele yöntemlerinin tamamen işlevsiz kaldığını söylemek çok mantıklı değildir. Bir başka deyişle geleneksel (realist) yaklaşımın köklerini oluşturan, Atina ile Sparta arasında MÖ 404 yılında meydana gelen

Peloponez Savaşı sırasında yaşamış ve bu savaşları tasvir etmiş ünlü Antik Yunan tarihçisi ve Atinalı General Tukididis modern çağın çatışma, savaş insan doğası gibi kavramları anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik önemli bir rehber olmaya devam edecektir. Unutulmamalıdır ki tarihten günümüze birçok değişim miladı yaşayan savaş ve güvenlik, gelecekte de değişmeye ve dönüşmeye devam edecektir. Hatta değişmeyecek tek gerçeklik değişimin kaçınılmaz olduğudur. Bu süreçte devletleri ilgilendiren temel gerçeklik ise doğru stratejiler ile doğru pozisyon alarak hayatta kalabilmektir.

## KAYNAKÇA

- Arquilla, J., and David F. R., **“The Advent of Netwar”**. Santa Monica, CA: RAND, 1996, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014, [http://www.rand.org/pubs/monograph\\_reports/MR789.html](http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR789.html).
- Arquilla, J. and Ronfelt, D., **“The Advent of Netwar”**, A. John and R. David (ed) Networks and Netwars : The Future of Terror, Crime and Militancy , Rand Copr. Santa Monica, 2001.
- Arquilla, J. and Ronfelt, D., **“Networks, Netwar and the Information Age Terrorism”**, I.O.Lesser (ed) Countering the New Terrorism, Rand Copr. Santa Monica, 2001.
- Arquilla, J. and Ronfelt, D., **“Netwar Revitised: The Fight for the Future Continues”**, R.Bunker(ed), Networks Terrorism and Global Insurgency, Routledge Group, New York, 2005.
- ATAY, Mehmet. “Örtülü Faaliyetler Konsepti”, Strateji, Ankara, 95/4, 1995
- Baldwin, D., **“The Concept of Security”**, Review of International Studies, Vol.23, No.1, January 1997, 5-26.
- Baylis, J., **“Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 69-85.
- Bilgin, P., **“Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East”**, Review of International Affairs, Vol. 2, Issue: 1, Autumn 2002.
- Bislev, S.,**“Globalization, State Transformation and Public Security”**, International Political Science Review, Vol. 25, No. 3, 2004.
- Booth, K. ve Marysia Z., **“International Theory: Positivism and Beyond”**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Bozdağlıoğlu,H., “Yapılandırmacı Yaklaşım (Konstrüktivizm)”, **Uluslararası İlişkiler “Giriş, Kavram ve Teoriler”**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 2007.

Cable, K., “**A Closer look at Russia’s Hybrid War**” Wilson Center, Kennan Institute, No: 7, Nisan 2015.

Cebrowski, Vice Admiral A., and Garstka, J., “**Network-Centric Warfare: Its Origin and Future.**” . U.S. Naval Institute, Jan. 1998. Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2015, <<http://www.usni.org/magazines/proceedings/1998-01/network-centricwarfare-itsorigin-and-future>>.

Clausewitz C.V., “**Savaş Üzerine**”, çev.H.Fahri Çeliker, Özne Yayınları, İstanbul,1999.

Collins Dictionary, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2013, <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/security>,

Crevelde, M.V. “The Transformation of War”, New York: The Free Press, 1991

Dougherty, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff, Jr., “**Contending Theories of International Relations**”, Dördüncü Baskı, Edition, New York, Longman, 1996.

Erdoğan, İ., “**Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı**”, Akademik Bakış, Cilt 6, Sayı 12, Yaz, 2013.

Grotius,H., “**Savaş ve Barış Hukuku**”, çev. Seha L. Meray, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1967.

Hoffman, F., “**Hybrid Warfare and Challenges**”, Joint Force Quarterly, sayı: 52, ilk çeyrek, 2009.

Holsti, Kalevi, J., “**Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989**”, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.

Huber, T., “**Compound Warfare: A Conceptual Framework**,” in Compound Warfare: That Fatal Knot, ed. Thomas M. Huber, Fort Leavenworth, KS: U.S. Army Command and General Staff College Press, 2002.

James E. D. ve Robert L. P., “**Contending Theories of International Relations**”, Longman, USA, , 1997.

Jervis, R., “Cooperation under the Security Dilemma,” World Politics, Vol. 30, No. 2 (January 1978).

Johnson’s Russia List (blog), “**The Crimean Conundrum**”, March 3, Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015, <http://russialist.org/the-crimean-conundrum/>, 2015.

Kaldor, M. “News & Old Wars”, Second Edition, California: Stanford University Press, 2007.

Karabulut, B., “Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek Doktora Tezi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2009.

Koçer, G., “Savaş ve Barış: Temel Seçenekler”, Uluslararası Politikayı Anlamak “Ulus-Devlet” ten Küreselleşmeye”, Zeynep Dağı (Der.), Alfa Yayınevi, İstanbul, 2007.

Kofman, M. and McDermott, R. “**No Return to Cold War in Russia’s New Military Doctrine**” Eurasia Review, Erişim Tarihi: 11 Eylül 2015, <http://www.eurasiareview.com/03022015-no-return-cold-war-russiasnew-military-doctrine-analysis/>. A Russian-language version

of the military doctrine can be found on the presidential website or at Rossiskaya Gazeta (<http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>).

Korybko, A., “**Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach To Regime Change**”, Institute For Strategic Studies And Predictions, Moskova, 2015.

McCulloh T.B., Johnson R., “**Hybrid Warfare**”, Joint Special Operations University and the Strategic Studies Department, JSOU Report 13-4, The JSOU Press MacDill Air Force Base, Florida, 2013.

McDonald, M., “**Constructivism**”, der. Paul D. Williams, Security Studies: An Introduction, Routledge, London, 2008.

Military Doctrine of the Russian Federation, “**A translated text of the 2010**”, EriřimTarih: 12Kasım2015, [http://carnegieendowment.org/files/2010russia\\_military\\_doctrine.pdf](http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf).

Münkler, H. “Yeni Savaşlar”, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Oman, C.W.C., “**Ok, Balta ve Mancınık: Ortaçağda Savaş Sanatı**”, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002.

Shackley, T., “The Third Option: An American View of Counterinsurgency Operations”, New York, Reader’s Digest Press, 1981.

Renkli Devrimler Haritası, Erişim Tarihi: 22 Kasım 2015, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Renkli\\_Devrimler#/media/File:Color\\_Revolutions\\_Map.png](https://tr.wikipedia.org/wiki/Renkli_Devrimler#/media/File:Color_Revolutions_Map.png)

Sönmezoğlu, F., “**Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**”, ikinci baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.



Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, (çev. Ali Demir), İstanbul, Kastaş Yayınları, 2004.

U.S. Department of State, National Security Council Directive on Office of Special Projects: NSC 10/2, 18 June 1948, 11 Kasım 2005  
<[http://www.state.gov/www/about\\_state/history/intel/290-300.html](http://www.state.gov/www/about_state/history/intel/290-300.html)>.

Wright, Q., "**A Study of War**", Kısaltılmış ikinci baskı, kısaltan Leonard Wright, Chicago, The University of Chicago Press, Midway Reprint, 1983.

Yalçinkaya, H., "**Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı**", Ankara: İmge Kitabevi, 2008.